

BERGSLUFT

Medlemsblad för Elin Wägner-sällskapet nr 60 / 2010

www.elinwagner.se

ISSN 1103-4165

Elin Wägner-dagen 2010

firas lördagen den 15 maj i bygdegården i Berg. Kl 14.00 årsmöte. Kl 15.00 gratulerar vi "Pennskaftet 100 år" med ett framträdande av skådespelerskan Anita König "Å, herregud ett fruntimmer!" Marianne Enge Swartz inleder.

Kaffe, lotter och försäljning av böcker. Efter programmet öppet hus på Lilla Björka. **ALLA VÄLKOMNA!**

Dagordning för årsmötet:

1. Val av ordförande och sekreterare för mötet
2. Val av två protokolljusterare.
3. Fråga om årsmötets behöriga utlysande
4. Styrelsens verksamhetsberättelse
5. Styrelsens ekonomiska berättelse samt revisorernas berättelse
6. Fråga om ansvarsfrihet för styrelsen
7. Fastställande av medlemsavgiften för nästkommande år
8. Val av ordförande för nästa verksamhetsår
9. Val av övriga styrelseledamöter
10. Val av två revisorer jämte två suppleanter
11. Val av valberedning
12. Fråga om stadgeändring
13. Information om Lilla Björka
14. Övriga frågor

Med detta utskick följer inbetalningskort för medlemsavgiften ett år framåt. Alla som betalar den före den 1 juli deltar i vår utlottning av tre aktuella böcker.

Vandra med Elin

Söndagen den 9 maj leder *Per-Olof Swartz* en litterär vandring i Stockholm i Elin Wagners och andra kulturpersonligheters fotspår.

Samling vid Elin Wägner-skylden på Norrtullsgatan vid Odenplan kl 10.00.

Sommaren på Lilla Björka

Lördag den 3 juli

öppnar *Lotta Frost Berggren* sin utställning med *Tecknade textilier*, som hon presenterar som "inte teckningar, inte vävar, inte broderier, inte traditionellt hantverk, inte bruksföremål, inte till nytta". Lotta arbetar helt och hållet i papper och visar även fantasieggande smycken i detta material.

Utställningen pågår t.o.m. den 1 augusti och är öppen 12–18 varje dag utom måndagar. Som vanligt kommer guider att berätta om huset och utställningen, och det finns möjlighet att se ett bildspel om platser i trakten med anknytning till Elin Wagners liv och verk.

Lilla Björka är också öppet för besök de två sista söndagarna i juni och de två första i augusti, då kl. 14–17. Välkomna!

Elin finns också med

på den utställning om Kvinnliga medborgarskolan vid Fogelstad 1925–54 som under sommaren visas på Säfstaholms slott i Vingåker från 26 juni till 15 augusti.

Mer information på www.fogelstad.nu

En hundraårig gåva

har överlämnats till Lilla Björka av Bengt Kjellberg i Dalby. I hans föräldrahem har länge funnits en enkel byrå som kommit dit med en äldre släkting som i början av 1900-talet arbetat som hushållerska hos rektorsfamiljen Wägner i Hälsingborg. Långt senare hittade man i byrån ett fotoalbum som uppenbarligen tillhört familjen Wägner, men då fanns inte längre någon att lämna över albumet till, så albumet blev kvar hos Bengt Kjellberg.

Byrån försvann i något arvsskifte, men fotoalbumet har nu kommit till Lilla Björka. Där finns foton som kan datera albumet till 1890–1910, då Elin och hennes syster är unga eleganta kvinnor och Sven Wägner tillsammans med sin andra hustru Augusta poserar i sitt borgerligt inredda hem. Där finns förstås många ansikten som idag är omöjliga att placera, men vi hoppas att det bland Lilla Björkas besökare ska finnas några som kan hjälpa oss att identifiera en del av personerna som fanns i Elins uppväxtmiljö.

Solveig Hammarbäck

Värd/värdinna på Lilla Björka

Förra årets värdinnor på Lilla Björka hade fina upplevelser när de tog sig an hus och besökare. Se rapport från sommaren 2009 på hemsidan! Samma möjlighet finns i juni och augusti i år. Kontakta *Marianne* för info och anmälan!

Pennskaftet på Litteraturbanken

Litteraturbanken är en fri kulturhistorisk och litterär resurs för forskning, undervisning och folkbildning. Den är till för alla: forskare, lärare, studerande och litterärt allmänintresserade. Den samlar in och digitaliserar skönlitteratur och viktigare humaniora och gör materialet tillgängligt på ett sådant sätt att det blir möjligt att arbeta vidare med det. En verklig guldgruva för oss läsare, alltså! Och nu kan vi också hitta *Pennskaftet* på www.litteraturbanken.se

Pacifism modell 1916

”Landshövdingen Jerneploog stod i en fönsternisch på residenset i Gustavsfors och såg ut över Stora Torget, där dammet drev i skyar med vinden.” Så inleds Elin Wagners femte roman, *Släkten Jerneploogs framgång* (1916).

Boken känns synnerligen aktuell i en tid när debatt om svenska soldaters medverkan i krigets i Afghanistan pågår. Huvudpersonen i boken, Ingar Gunnarson, brottas nämligen med sina känslor när hennes son förförs till att lägga studierna på hyllan för att istället bli del av den militära mobiliseringen under första världskriget. Ingar själv är, precis som Elin Wägner, pacifist och har tagit aktivt avstånd från mobiliseringen.

Ingar Gunnarson har efter några år i Amerika återkommit till Sverige med sin son. Hon startar en specerihandel där hon säljer delikatesser till den burgna överklassen. Men när världskriget

bryter ut vill hon starta ett kooperativ för de fattiga.

Överklassen reagerar surt både på Ingars "förräderi" mot fosterlandet och hennes kamp för kooperativet. Överklassen leds av den konservativa och antidemokratiska landshövdingen Jerneploog. Scenen är en småstad. Striden står mellan konservativa och liberaler, mellan militarism och pacifism – allt medan skyttegravar grävs i Europa och man i tidningarna kan ta del av nyheter, som "känns bättre om de är en dag gamla".

Elin Wägner väver i romanen samman fredsfrågan med kvinnofrågan på ett intrikat sätt. Konflikt uppstår mellan dem som vill bygga ett gymnasium för flickor och de som anser att detta är onödigt, eller rent av skadligt. Vad kan inte hända med den äkta kvinnligheten, med moderskapet, om flickors uppfostran blir snedvreden genom studier på gymnasier...? Det som kan hända är lika skadligt för nationen som pacifismens påverkan på unga pojkar. Utifrån detta målar Elin Wägner sin berättelse med både snabba skisser och detaljrik närvaro.

När Elin Wägner skissade huvudpersons drag och engagemang lät hon sig inspireras av Rosika Schwimmer, radikalpacifist och drivande rösträttskvinna, född i judisk familj i Budapest i dåtidens Österrike-Ungern. I arbetsmaterialet som ligger till grund för romanen heter huvudpersonen Rosika, men får byta namn till Ingar.

I *Släkten Jerneploogs framgång* väller en upprörd ovilja fram mot överklassens egenintresse, blodets ära och nationalismens inskränkthet. Och nog drivs handlingen framåt av en djup besvikelse över en värld där kriget vunnit över förnuftet, det manliga traditionella tänkandet över det kvinnliga. Redan här ser man embryot till det som skulle bli *Väckarklocka* (1941).

Läs mer om Rosika Schwimmer på min blogg www.elinwagner.blogspot.com.

Birger Schlaug

”The winds of fate”

På sidan tre i första kapitlet av *Väckarklocka* förekommer en liten engelskspråkig dikt på fem rader. Ingen har vad jag vet lyckats utröna var den kommer ifrån. Jag roade mig därför med att skriva in första raden "one ship sails east, another west" på google. Det visade sig då, att det var första delen av dikten "The winds of fate" ur diktsamlingen "Poems of Optimism" från

1919 av den amerikanska författarinnan Ella Wheeler Wilcox som levde 1850-1919. Texten i Väckarklocka är lite olik originalet, men även på internet förekommer varierande versioner.

Jag går här inte närmare in på författarinnan, utan hänvisar till nätet som har en hel del om henne och författarskapet bland annat en hemsida från hennes eget sällskap.

Denna dikt är tydligen mycket spridd i den engelsktalande världen och finns på www.youtube.com Jag hittade också två svenska översättningar. Här följer hela dikten i original från Projekt Runeberg: *Ulf Marken*

THE WINDS OF FATE

One ship drives east another drives west,
With the self-same winds that blow.

‘Tis the set of the sails

And not the gales

That tell them the way to go.

Like the winds of the sea are the winds of fate,

As we voyage along through life,

‘Tis the set of the soul

That decides its goal

And not the calm or the strife.

Biografi om Elins man

Biografen om John Landquist ger intressanta inblickar i hans och Elin Wagners äktenskap och livslånga vänskap.

John Landquist (1881-1974) växte upp i Stockholm, i Katarina församling, där fadern var kyrkoherde. Efter studietiden i Uppsala var John verksam som kulturskribent och kritiker i dagspressen samt som introduktör och även översättare av samtida litteratur. 1936-46 var han professor i psykologi och pedagogik i Lund och återvände därefter till Stockholm, fortfarande aktiv som skribent – främst i Aftonbladet. Genom sin centrala roll i det intellektuella Sverige kom han också i nära kontakt med flertalet av tidens författare och journalister.

Åren 1910-22 var han gift med Elin Wägner och i boken ges intressanta inblickar i Elin Wagners liv och författarskap. Det var mycket som förenade dem. Även efter skilsmässan hade de en ganska tät kontakt. Elin Wägner lät exempelvis John läsa manuskripten till flera av sina romaner. John Landquist besökte vid något tillfälle Elin Wagners småländska hembygd - dock inte sedan hon flyttat till Lilla Björka. Av Nilssons bok framgår att Elin Wägner på 1930-

talet haft tankar om att John Landquist och hon skulle kunna bo och arbeta tillsammans i Lilla Björka – dock utan äktenskap.

Trots att John under åren hade nära relationer till ett flertal kvinnor verkar Elin Wägner ha intagit en särställning i hans medvetande. I det avslutande kapitlet återger Nilsson en episod när Landquist 1972 - vid 90 års ålder - intervjuades i tidningen *Vi* och bland annat fick frågan: Vilken är er favorithjältinna från det verkliga livet? Svaret var Elin Wägner.

Själv har jag sedan 1960-talets början då och då varit gäst hos familjen Landquist i Stocksund och Båstad, eftersom jag i tidiga tonåren blivit god vän med dottern Maria. Gästfriheten var stor och John med sina mörka, pigga och vänliga ögon var en vital, temperamentsfull och charmerande värd, som ofta underhöll middags-sällskapet med anekdoter från sitt innehållsrika liv. Han berättade gärna om ett besök hos Strindberg för att lämna ett brev. Ingen tycktes hemma men när John vände sig om på väg ner i trappan såg han Strindbergs iakttagande ögon genom den smala brevlådeöppningen i dörren. Det hände även att Elin Wägner kom på tal.

Biografen är mycket läsvärd genom skildringarna av litterära och politiska händelser under en stor del av 1900-talet. Tidsandan och det umgängesliv, som på många sätt utgjorde bakgrund till Elin Wagners författarskap, återges initierat och medryckande.

Margit Forsström

John Landquist Filosof, psykolog, kritiker - en biografi av Ingemar Nilsson/Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien i samverkan med bokförlaget Atlantis (2009).

Vintage till Elin

Tack till Brita Helander-Hörnlund som skänkte en Dior-klänning från 1960-talet till Sällskapet. Försäljningen inbringade 1000 kr.

Bakom disken

heter en bok av Marika Stjernstedt som kom ut 1922. Inledningen lockar till läsning:

Den 1 november 1921, en stämningsfri, kylig och stormig förmiddag, intogo min vän och kamrat Elin Wägner och jag våra platser bakom disken i Biblioteksbokhandeln, Stockholm, för att där uppleva den svenska bokmarknadens ordinarie högsäsong, höstveckorna fram till jul. Vi hade

för denna tid vederbörligen blivit anställda som medhjälpare i nyssnämnda bokhandel, med fastslagna arbetstider och rätt till lön för arbetet.

I ett kapitel berättar Marika om ett möte med Strindberg i Paris 1898! Boken kan plockas fram ur bibliotekens lager. /Mes

Gränslöshet i Elins anda

Utan den dragningskraft som djupa skogar, blanka sjöar, Vilhelm Moberg och Elin W utövat är det osäkert om Småland någonsin skulle ha berikats med de två författarna *Laila Tammi-Bondefalk* och *Ania Monahof* från våra grannländer i öst. Kvinnor med starka mormödrar från Ingermanland, berättartraditioner och globala fredsfrågor som gemensamma nämnare.

Med boken *Mormors lilla kyckling* kan vi följa Lailas själsfrände Ania Monahofs och hennes ingermanländska närståendes umbäranden med flyktingfrågan i centrum. Ania Monahofs egna sex läsvärda självbiografiska verk har givits ut på Bonniers förlag och finns på bibliotek.

Utgivna på Laila Bondefalks förlag, Alsnet (och skänkta till Lilla Björkas bibliotek), finns också antologierna *Livets avgöranden*, *En droppe, ett hav* och *Allt högre boningar* (2007-09) där en internationell skara skribenter bidrar med memoarer, kåserier och noveller. Förra året utkom dessutom en kritikerrosad bok på finska: *Aidin kasvot / Mors ansikte* på Kustannus förlag med Laila som författare. / Anita Asserup

Droppar i folkhavet

Maria Sandel (1870-1927) var en av Sveriges första arbetarförfattare. Hon var unik genom att hon berörde känsliga ämnen som abort och homosexualitet. *Droppar i folkhavet* från 1924 handlar om den unga fabriksarbeterskan Gerda som överges av den man som gjort henne med barn. Gerda finner ett hem hos den gamla barska änkan fru Hägg som lever med sin alkoholiserade vuxne son. I boken figurerar också två prostituerade kvinnor som har ett kärleksförhållande med varandra, kanske första gången som lesbisk kärlek förekommer i en svensk roman.

Till nytgåvan från Murbruk förlag har *Tilda Maria Forselius* och *Eva Heggstad* skrivit var sitt efterord. Jag tyckte boken var fängslande och överraskande lättläst. /Mes

Vägen till henne

heter en ny bok av Margareta Skantze. Den handlar om kvinnans försvunna historia – en historisk exposé men också ett debattinlägg i diskussionen om kvinnovärde och människovärde. Arakne förlag, tel. 0455 23101, info@arakne.se

Adams revben

Gamla filmer finns nu på dvd och 1940-talets komedier med Katharine Hepburn och Spencer Tracy är helt njutbara med kvicka dialoger och överraskande teman. I *Adams revben* (Georg Cukor, 1949) har advokaten – och feministen - Amanda och hennes man, åklagaren Adam, helt olika syn på rättvisa vad gäller en mordåtalad kvinna. Resultatet är en av Hollywoods största komedier om kampen mellan könen! Ett underbart avsnitt finns också på www.youtube.com: ”Let’s all be manly”/Mes

Fred-Miljö-Jämlikhet

Ett projekt med detta tema håller på att ta form i Växjö kommun för att väcka en ny generation för Elin Wägners tankar i *Väckarklocka*. Det handlar om fred på och med jorden och människors lika värde.

En förstudie genomförs i år för att få med så många intresserade som möjligt och skapa en finansiering. Hur projektet sedan utformas blir en fråga för en arbetsgrupp som tillsätts under våren. Kontakta *Christina Ekström* (se red.rutan) om du vill vara med!

Ord av Elin Wägner

En ny citatbok är under produktion. Skicka dina favoritcitatt till *Marianne* snarast!

NÄSTA NUMMER AV BERGSLUFT kommer i augusti och innehåller kallelse till Elin Wägners dagarna på St Sigfrid den 11-12 september. Redaktionen tar tacksamt emot artiklar och notiser **senast 1 augusti**.